

Only

קול

הרפתקה

קרבת

בישראל ובתפוצות

תוכן הענינים

עמוד מס'

1	המערכת	מי ומה בחוברת
3	מנוס גולדנברג	הספורט היהודי בקרמניץ, צרור זכרונות
8	נחנאל (סניה) כגן	בקרמניץ - שלוש שנים לאחר החורבן
11	י. רוכל	על הנעשה בארגון יוצאי קרמניץ
13	רחל נדיר	בעקבות פגישה אחת

לזכר נעדרים

15	יהושע גולברג	אברהם ברשפ (קוים לדמותו)
17	יצחק פורסנוי	מלך (מונק) כץ
19	מ. גולדנברג	יוסף פאק
21	מ.ג.	אריה קוטליאר

פסיפס

22	י. רוכל	האיכרה לקדושי קרמניץ; אנשי קרמניץ בארגנטינה חוגגים את יום הנצחון במלחמת ששת הימים; הרכב היעד בישראל; ידידי ספרית ריב"ל בדטרויט; בדרך לצה"ל - זכרונות יוסף אבידר-רוכל; ראובן גליק; ביום השנה למרדכי ברמור; תנחומים; ברכות מזל-טוב.
----	---------	--

* * *

ועדת המערכת:

מ. גולדנברג, י. רוכל, א. ארגמן, מ. אות-יקר, י. גולברג, ש. סיסלמן,
רחל נדיר.
עיצוב גראפי ורישום - אברהם ארגמן. תרגומים - חנה גולדנברג, רחל נדיר,
יהודית שטרן.

מחיר החוברת: בארץ - 3 ל"י, בחו"ל 1 דולר.

ההפצה בחו"ל:

בארצות הברית: David Rapoport, 2515 Olinville ave, Bronx N.Y. 40467, U.S.A.
בארגנטינה: Marios Katz, Ciudad de la paz, 1465 I.D. Buenos Aires Argentina
בקנדה: Max Desser 158, Anderson Ave, Winnipeg 4, Man. Canada

* * *

כתובת המערכת:

ארגון יוצאי קרמניץ בישראל, רח' זכרון יעקב 8. תל-אביב.

זייט

25	די רעדאקציע	-	וואס דערציילט אונז די העפט 7
27	דוד צוקערמאן	-	קרעמעניץ 1941. (די רויטע ארמיי טרעט אפ, די נאציס קומען אריין)
32	נתנאל (סניה) כגן	-	קרעמעניץ - דריי יאר נאכן חורבן, 1945
36	מ. ג.	-	פון אונדזער בריוו זאמלונג
40	דוד ראפאפארט	-	קרעמעניצער אין ניו-יארק
43	יצחק רוכל	-	וואס טוט זיך אין אירגון
45	רחל נדיר-אטיקער	-	אינדרוקן פון א באגעגעניש

הלכו לעולמם

47	יהושע גאלבערג	-	אברהם בארשאפ ז"ל
49	י. פורטנוי	-	מלך (מאנעק) כץ ז"ל
51	מ. גאלדענבערג	-	יוסף פאק ז"ל
53	מ. גאלדענבערג	-	אריה לייב קאסליאר ז"ל
54	י. רוכל	-	<u>פארשידענעס</u> - א בינסל נייעס

54	די יערליכע איזכרה פון קדושי קרעמעניץ;		
55	ווער זענען די חברים פון ועד;		
55	זכרונות פון יוסף אביר;		
56	ראובן נעליק;		
56	פריינט פון לעווינזאן ביבליאטעק אין דעטרויט;		
56	יארצייט פון מרדכי ברכור - בישבין;		
57	די אזכרה אין ניו-יארק.		

58	שמואל טייסעלמאן	-	שפענדונגען פון אויסלאנד
59	<u>לאנדסלייט פאראיין פון קרעמעניצער אין ארגענטינע</u>		

59-60	אין יאר פון נצחון אין 6 טאגיקן קריג; באגריסונגען;		
60	טרויער אויסדרוקן;		
60	מיטגלידער פון פארוואלטונג (בילד);		
60	מיטגלידער פון פרויען קאמיסיע (בילד).		

* * *

די רעדאקציע:

מ. גאלדענבערג, י. רוכל, א. ארגמן, מ. אוה-יקר, י. גאלבערג,
ש. טייסעלמאן, רחל נדיר.

גראפישע צייכונגן - אברהם ארגמן, איבערזעצונגען - חנה גאלדענבערג
רחל נדיר, יהודית שטערן.

פרייז פון העפט: אין ישראל - 3 ל"י, אין אויסלאנד - 1 דאלאר.

פארשפרייטער אין אויסלאנד:

אמעריקע: David Rapoport, 2515 Olinville ave, Bronx N.Y. 40467, U.S.A.

ארגענטינע: Maries Katz, Ciudad de la Paz, 1465 J.D. Buenos Aires

קאנאדע: Max Desser 158, Anderson Ave, Winnipeg 4, Man. Canada

* * *

אדרעס פון רעדאקציע:

ארנוני נוצטאן טרומבא רחוק זררני נסחר 8 חל-ארינ

מי וגם בחברת ז'

הפסקה ארוכה: חוברת ז' איחרה להופיע. עברו שמונה חודשים מאז הופעתה של החוברת הקודמת (7.4.70) והצטבר חומר רב, וכבר מוכן אתנו חומר כשביל החוברת הבאה, ח', שתופיע לקראת חג הפסח. גם מקווים אנו שהסיבות אשר גרמו לאיחורה של חוברת ז' (בעיקר - סיבות אישיות) לא יישנו עוד.

ולאחר דברי ההתנצלות - הבה ונסקור מה בחוברת המונשת בואח?

- - - - -

פנים חדשות: לראשונה מופיעים שני משתתפים חדשים: דוד צוקרמן מחיפה מספר על התלאות שעברו על משפחתו עם כיבושה של קרמניץ בידי הנאצים. ההמשך-וכן התרגום לעברית - בחוברת הבאה.

נתנאל (סניה) כגן מפתח-תקנה מוסר את רשמיו מביקורו בקרמניץ הריקה מיהודים, בשנת 1945, שלוש שנים לאחר החורבן.

- - - - -

פרק מענין מן ההווה של קרמניץ היהודית מביא חברנו מנוס בסקירתו על "הספורט היהודי בקרמניץ". מקום כבוד חפס בעירנו הנוער התוסס, שפיתח גם תנועת ספורט ראויה לשמה. תופיענא לפנינו רמותה של העיר באספקלריה המלאה שלה, בכל רב-גווניותה. נושא זה הוא רחב והמשכו יבוא בחוברת ח' וכן גם תרגום לידידיש.

- - - - -

שלוש זרועות לחפוצה של יוצאי קרמניץ: ישראל, ארגנטינה וארצות הברית. בחוברת הקודמת סקר חברנו מרדכי כץ את הקולוניה שלנו בארגנטינה, עתה מוסר דוד רפפורט סקירה על הקולוניה הקרמניציאית בניו-יורק. לאחר זה יגיע תורה של הגדולה בקהילות יוצאי קרמניץ, זו שבישראל. ידיעות שוטפות על הנעשה בארגון שבישראל מוסר חברנו י. רוכל בסקירתו, "על הנעשה באירגון קרמניץ".

- - - - -

מדור ארגנטינה: אח האינפורמציה, התצלומים והמודעות מחברינו שבארגנטינה ריכזנו הפעם כמדור בפני עצמו, הוא מדור ארגנטינה. קוראי העלוץ שלנו לארצותיהם יוכלו להכיר לפי התצלומים את האקטיבה של יוצאי עירנו שבארגנטינה פנים אל פנים. בהקשר זה נעיר שבמאמר הקודם של חברנו מרדכי כץ (בחוברת ו') נפלו כמה טעויות מצערות אשר שבשו את משמעות הדברים, וזה יתוקן בחוברת ח'.

- - - - -

תיבת המכתבים עשירה הפעם מאד. חמישה חברים וחברות מארצות הברית ושניים מישראל מכיעים מרתשי ליבם ומתורפקים על העבר הרחוק, על עיר ילדותם שנכחדה, וזה חוץ עיון בחוברות שלנו, המחזירות אותם למחוז ילדותם, לעולם הנראה להם עתה כעולם שכולו טוב.

- - - - -

על פגישה עתירת חוויות של אנשי קרמניץ שבישראל עם אורחים מעבר לים, מספרה לנו רחל נדיר-אוטיקר. אין זו פגישה יוצאת מן הכלל, אולם כרשימה זו ניתן מבע נאות לפגישות מעין אלו. לא מן הנמנע שבעקבותיה יגיש לנו חברנו מאקס דסר מקנדה רשימה מקיפה על חיי המוסיקה העממית היהודית בקרמניץ, על מנת שתפורסם באחת החוברות הבאות.

- - - - -

גם הפעם נעקרו ממחננו חברים אחדים, ביניהם - מפעילי הארגון, ולזכרם הוקדש מדור מיוחד. וזה לעומת זה - ברכה לרגל אירועים משפחתיים, במדה שהגיעו לידיעתנו.

- - - - -

טוב מראה עיניים מהלך נפש. חברנו אברהם ארגמן מגיש לקורא רישום חדש, בין שני חלקי החוברת, ועוד רישומי יד קטנים, המגוונים ומחיים את החומר שבכתב.

- - - - -

מקרא ותרנום: גם הפעם לא כל החומר ניתן בשתי השפות, כדי לא לנפח את החוברת יותר מדי. אנו ממליצים מאד בפני החברים המחקשים בקריאת השפה השניה (אם יידיש ואם עברית) שיעשו מאמץ ויקראו הכל, גם אם השפה השניה איננה שגורה בפהם. ראויים הדברים שייקראו.

- - - - -

ולבסוף: מחיר החוברת מעה - 3. לי במקום - 2. לא היה מפלט מצער זה. החוברות הקודמות הכיאו הפסד, ובינתיים עלו המחירים במידה ניכרת. אנו מקווים שהחברים יסבלו זאת בהבנה. ושוב מופנית אליהם בקשה - העבירו את התמורה (וגם את החוב - אם ישנו) ללא דיחוי. אפשר לשלם בכל בנק שהוא, כולל בנק הדואר, לזכות חשבוננו 52273 כנכס הפועלים בת"א, הסניף המרכזי. אפשר כמובן להעביר אלינו את הסכום גם בשיק, המשוך על כל בנק שהוא, לזכות ארגון יוצאי קרמניץ.

ולחג האורים הממשמש ובא - ברכתנו: מועדים לשמחה!

המערכת.

עם סיום ההדפסה של החוברת הגיענו
הידיעה המעציבה על מותו של

ח נ ו ר

מייטור הקבוצה הראשונה של החלץ
בקרמניץ ומייטור הקיבוץ תל יוסף.

הספורט היהודי בקרמניץ

(צורר זכרונות)

הייתי מאד רוצה, שרשימתי זו תגיע לידי בנינו כאשר הם שם. אולי היא תעזור להם לראות את דמות הנוער, ויהודי הגולה בכללם, בימים ההם, באור שונה מזו שסולפה אצלנו ביודעין ישראלי.

הפעם אני מנסה לדלות ממעמקי זכרונותי תקופה מלאה זמן ורעננות נעורים על רקע של חורשו מיריקות ושדות, משופעים בפרחי בר, בזיוה של שמש מלבבית.

מאז פרוץ מלחמת העולם הראשונה ועד סוף מלחמת האזרחים והמלחמה הסובייטית פולנית, תקופה של שש שנים, היחה קרמניץ בעיר נצורה. חיי התרבות ופעולות חברה היו כמעט משותקים. הקשר עם ערי המרכז ברוסיה, ואפילו עם העיירות והכפרים שבטביה, היה רופף ביותר. בעיר חזית היחה קרמניץ במרבית השנים הללו, נחונה לשלטון צבאי עם כל מה שמתלווה לו.

רק אחרי הסכם השלום בין הסובייטים והפולנים, כשהשלטון של האחרונים כבר התבסס בעירנו, נשמנו לרווחה. ואם כי השקט והשלווה רחוקים היו מלהיות יציבים, אפשר היה כבר להתחיל בפעולות חברה יתרבות.

ממרכזי פולין וגליציה התחילו להגיע אלינו עתוננים יהודיים, שהביאו אתם את בשורת הפריחה הגדולה של התנועות השונות ברחוב היהודי שם. מהעתונים האלה וגם מפי האנשים המעטים, שביקרו בוורשה, לביב ועוד, נודע לנו על תנועות נוער לאומיות שהוקמו לאחרונה בכל רחבי פולין.

ביוזמת יעקב שפיר ובעזרתו של בנימין לנדסברג ייסדנו, קבוצת תלמידים, קץ של "השומר הצעיר", אשר נשא אז אופי צופי סהור, כמעט. הפעולה התבסאה בעיקר בסיורים רחוקים ברגל בסביבתנו, בתרגילי סדר ובלימוד חולדותיה של התנועה הציונית ומהותה. הפעולה הזאת התנהלה במחתרת על ידי הרצאות של החברים, וויכוחים על נושאים אלה. בכך הדריכה אותם חנה גורביץ, כעת גולדנברג. ההרצאות התקיימו במעבה היערות שעל ההר "ווידומקא". כפי שהתברר אחר כך, עקבו אחרינו שוטרי חרש בכל אותה עת. ובאחד הימים הזהיר אותנו מנהל בית ספרנו, דומנטקי, שעומדים לחפות אותנו בשעת מעשה. מן ההכרח היה להזעיק זמנית את הפעולות הללו. את כל מרצנו הפנינו אז לשטח הספורט.

ראשונה. סביבתנו ההררית והציונית משכה תמיד את תושבי העיר לטיולים ממושכים ביערות ובשדות שעל פני הגבעות, וזה היה גורם חשוב לחוסנם של היהודים שם. הקומץ שהיווה אז צעירי "השומר הצעיר", תלמידי הכיתות הגבוהות בבית הספר למסחר, (קומרצ'סקויע אוטשיליש'ניק) הירבה בצעדות ארוכות בכל עונות השנה. בקיץ היינו לעתים קרובות הולכים להתרחץ בנהר, שם נק של שבעה ק"מ מהעיר. את הדרך עשינו במשעולי ואדיות אפולוניים, בזורשות מצילות ושדות לוחמים. זמרת הציפורים וריחות השדה המשכרים עוררו בנו שמחת חיים ואושר. בטפרים שבדרךנו צעדנו בטך ובשירה עליזה. הכיתה היינו מגיעים עייפים, אולם כמצב רוח מרומם, ומביאים אתנו

אח בושמו של הסבע, החוגג את חג הכלולות של הקיץ.

בטיול אחד מעין אלה הגענו עד לדובנא, מרחק של 30 ק"מ מאתנו, שם התקיים משחק

כדורגל בין קבוצת "מכבי" המקומית וקבוצה של הצבא הפולני אשר חנה במקום. כמעט כולנו

חזינו במשחק כזה בפעם הראשונה בחיינו. ולא רק זה, גם הכדור בעצמנו היה בשבילנו חידוש

גמור. אמנם הרבינו לשחק בילדותנו משחקים שונים בכדור, אבל למשחקים ההם שמשו לנו כדורים

עשויים מסמרטוטים על ידינו.

היתה זאת בשבילנו חוויה גדולה לראות את המעמד החגיגי ההוא: על מגרש ירוק ורחב

ידיים רצו במהירות שהקני שתי הקבוצות, קהל צופים ססגוני הריע להם וחזמורת צבאית הנעימה

בצליליה כמשך כל המשחק. והתוצאה - הצצנו ונפגענו. בו במקום החלטנו להקים קבוצת כדורגל.

לנגד עיני רוחנו ראינו מעמד דומה בעירנו. ומה שנראה אז כחלום יפה התגשם במהרה, כפי

שיסחבר כאן.

בלי כל עזרה ועידוד מכל צד שהוא ניגשנו למלאכה. המכשולים שעמדו בדרכנו היו

רבים. לא היה לנו כל מקור של כסף; בקרמניץ, שבנויה היתה כולה על מדרגות הגבעות

שמסביבה, אי אפשר היה למצוא שטח ישר למגרש; אף לא אחד מאתנו לא היו מכנסי ספורט קצרים,

ואי אפשר היה להשיגם בחנויותינו; וגרוע מכל, בכל העיר לא נמצא כדורגל.

קבוצת הכדורגל הראשונה בקרמניץ
די ערשטע פוטבאל מאנשאפט אין קרעמעניץ

עומרים משמאל לימין: יאשה גינרס, עזריאל גרינשטיין.

מישה רבינוביץ

יושבים שורה ראשונה: מוניה גורישטיין, מוניה פורטנוי
זייליק קומירנט, נוליק סופר

יושבים שורה שנייה: מנטס גולרנברג, מאטיל פלדר,

יעפים שיפרס ותרמיר כיס תיכון מירובנא

חסרים: ליאזא גולרנברג והשוער מאטקי חירנע

כמעט על כל המכשולים התגברנו מהר: במהלך כשעה ממרכז העיר, במעלה ההר "ווידומקה",

מצאנו במשקו של קלינובסקי שדה בור מוסתר בין שיחים עבותים. מכנסים קצרים אלהרנו לעצמנו

ממכנסי הצמר העבים שלנו על ידי קיפולם עד הברכיים; אברשה רוזנפלד, ששהה בשנות המלחמה

במרכז רוסיה, מצא אצלו חוברת הדרכה למשחק כדורגל. המכשול החשוב ביותר שנשאר לנו

להתגבר עליו היה הכדור שחסר לנו.

וכאן באה לעזרתנו ההשגחה העליונה, שממנה בא לנו הכדור, כדור רגל מאז ישראלי.

וכי ממקור כזה יכול היה להיות אחרת?

והמעשה שהי כך היה: באחד הימים בא להתארה בביח הוריו אברהם קריווין, בנו של שלום קריווין, סוחר-העירות. הוא הביא עמו מארץ ישראל, בה חי שנים רבות, כמתנה לילדי אחותו הקטנים, כדור גדול, וכפי שנודע לנו היה זה כדורגל. בלי כל שהיות יצאה אליו משלח ושיטחה לפניו את צרתו. לא היה גביל לאישרנו כאשר הלה נענה לבקשתנו, ואנו יצאנו מביתו כשהכדור המיוחל בידיו. היה זה כדור רב מידות והרבה יותר כבד מהכדורגל שהיה מקובל אז. עכשיו אפשר היה לגשת לעבודה. התחלנו להחאמן בהתלהבות ובדביקות חסידית, במשך 4-5 שעות ביום (היה זה בחופשת הקיץ). בעטנו בכדור ללא הרף. בלא לדעת בבירור מה עלינו לעשות. אברהם רזונפלד לימדנו שלמגינים מותר לנגח את הרצים בדחיפות כתף. אני ואחי, שנבחרנו למגינים בגלל כובד משקלנו, עבדנו בכתפיים ובמרפקים יותר מהרגליים. הרצים המסכנים, שהעזו להתקרב לשער, עפו וההגללו באבק השדה כבובית קש. קרה, שלשני קצינים פולנים, אהים, נודע על אימונינו. והם באו רכובים על סוסיהם כדי להשתתף בהם. מבעיטותיהם הראשונות יכולנו לראות שאלה הם שחקנים מעולים. קשה היה לחאר לעצמנו שיש בעולם שוער, היכיל לעצור בעיסה כזאת. והנה בהתקופת אותנו היינו אני ואחי מסתערים עליהם ובסרם התקרבו לכדור כדי לבעוט לשער, בו עמד ורעד מפחד ראשון השוערים בעירנו. מוסקי חירגע - העפנום לאדמה. בתחילה השמיעו קללות נמרצות ברוסית. וכשהדבר נישנה מספר פעמים. נפגע כבודם, וביעמם כי גדול, רץ אחד מהם לסוסיהם והביא משם אקדוח. הרמז ה"דק" הזה מספיק היה כדי לצנן את התלהבותנו אחת לתמיד.

באין להם עם מי ואיפה להחאמן, המשיכו בכל זאת הקצינים לבוא אלינו. התירדנו אחר במשך הזמן והם גם החלו לאמן אותנו, בעמדם על זה שאסור לנגח בשעת המשחק. הבינונו ממה נבע אז כעסם הגדול.

יום אחד הם הודיעו לנו שהפעם באו להיפרד מאתנו וכי הם יוצאים לשליחות סודית מאד מסוכנת. לא קשה היה לנחש לאן ומה היתה שליחות זאת, לאור שליטתם הרבה בשפה הרוסית. לא ראינום יותר, אולם סיפרו שרק אחד מהם שב מהשליחות הזאת.

אחרי הסתלקותם של הקצינים נשארונו שוב ללא כל הדרכה. והנה הגיע לעירנו צעיר מדובנו שאמרו עליו כי הוא בקי בכדורגל. הוא הסכים לאמן אותנו, תמורת זאת התחייב כל אחד מאתנו לארוחו בביתו מספר ימים, לפי החור.

אחרי ימים אחדים של אימונים קבע ה"מאמן" שלנו שאנו יכולים כבר לשחק עם קבוצה יריבה, אם תמצא כזאת. ואמנם בימים ההם הורכבה קבוצה על ידי צעירים רוסיים, שביניהם היו חיילים וקצינים משוחררים, אשר שחקו כדורגל בימי שירותם בצבא.

את המשחק אתם, משחק שאפשר לכנותו כהיסטורי כשביל קרמניץ, מחמת היותו ראשון המשחקים בכדורגל שם, קיימו באותו שדה של קאלינובסקי, באותם השערים המאולתרים מענפים ובאותם המכנסיים המקופלים. קהל הצופים היה מורכב מהילדים הרבים שליוו אותנו יום יום לאימונים בקולות וברקים. מפלחנו היתה גדולה מאד. אם כי חזינו זאת מראש, ירדנו הביתה אבלים וחפויי

ראש. ה"חברה" הקטנים הרהיבו עוז והביעו את הביז שלם כלפי האלים שהכזיבו כשריקות מחרישות אוזניים. בליווי כזה הביאו העירה.

כל זה לא ריפה את ידינו. להיפך, קם בנו רצון עז לנצח את הקבוצה הרוסית במשחק "בינלאומי" שני. החלטנו להתארגן מחדש וניגשנו לענין במלוא המרץ של נעורינו. קודם כל בחרנו במשלחת, עליה הוטל לתור את ההר "ווידימקה" לאורכו ולרוחבו, כדי למצוא בו מקום נאות למגרש. הייתי מדריך המשלחת הזאת, כאשר הכרתי היטב את ההר, בו הייתי משוטט הרבה בקיץ ובחורף. פינות יפות להפליא היו בו. בכל אחד משטחי הארוכים הייתי מופתע על ידי נופים מרהיבי עין, שלא הכרתיים קודם. אולם אף באחד מהמקומות הללו לא נודמן לי לראות שטח ישר, שיוכל לשמש כמגרש.

המשלחת יצאה השכם בבוקר. טל כבד כיסה את האפרים הירוקים, אותם היה עלינו לחצות. האויר היה רענן וצח, רננת הציפורים בעפאים הגבוהים באה להדגיש את הדומיה שמסביב. כעסנו מאד על אחדים מבינינו שלא יכלו לשלוט על רגשותיהם והפרו את הדומיה בקריאות של התפעלות.

כשגבר החום ירדנו לאדי צונן ואפלילי, עליו סככו עצי היער. בהגיענו לקצה הוואדי, סונורוי עיינו באור שמש בהיר ונתגלה לפנינו גוף בראשית. היתה זו בקעה קטנה, ירוקה וישרה, מגורה מסביב מורדות חלולים, מכיסי יער עבית של עצי אשוח ולבנה. נער שרעה לא רחוק את פרתו, אמר לנו שבקרבת מקום, נובע מעין. ירדנו אליו והרווינו את צמאוננו במים צוננים. היה זה ממש גן-עדן לספורטאים.

לא ידענו אז איזה תפקיד גדול בחיי הספורט של העיר נועד לתגלית הזאת. למחרת היום פנינו למשרד היערנות בפרבר הדיבנאי בבקשה להחכיר לנו את הגבעה. הם התחילו לחטט כמפות שונות ומצאוה תחת השם הרוסי "גנילוייה אוזיערו". שפירושו - "האגם הרקוב". שם זה חרות עמוק בלב כל אחד מאנשי קרמניץ ששרדי בחיים. הפקידים קבעו דמי חכירה מעטים. והיה בידנו לשלם מדמי הכיס שלנו במקום.

מעודדים על ידי ההצלחה הגדולה הזאת באנו לחנותו של סוחר הבגדים אייזיק שטיינר, כי שמענו שהוא הראה התענינות בעשה בשטח הכדורגל אצלנו. שטיינר הסכים לתת לנו בהקפה, עד המשחק הקרוב, בד למדים. ועוד הבטיח שלמשחק הזה יביא לנו מוורשה כדור חדש. אחרי ימים מעטים היו כבר ברשותנו מדים מבר לבן מקישים בסרטי תכלת. המדים היו רחבים מאוד והתנפחו בשעה הריצה כמפרשים ברוח. אולם זה לא הפחית במשהו את גאוותנו עליהם. הגיע גם הכדור החדש, ועל המגרש כבר עמדי שני שערים מקרשים.

בבוקרה של שבת, שביעיים אחר תבוסתנו המהפירה, הצטופפו היהודים שנהרו לבחי הכנסת ליד פלאקאט משינה, שהתנוסס על חניית של ויטלס, במרכז העיר. על הפלאקאט צייר ליורה גורביץ כדורגלן ענק הכועס בכדור ומתחנן כהובת: "בואו בהמוניכם לחנות במשחק שיתקיים היום על ה"ווידימקה" ב"גנילוייה אוזיערו" בין קבוצת כדורגל "מכבי" א' וקבוצת "יאקור" (היתה זאת הקבוצה שהביסה איתנו).

לרוב היהודים האלה לא היה כל מושג במה שהיה שם מדובר. אחדים מאתנו, שנקבעו

לכך, עמדו ליד הפלאקאט יעירשי אה הדבר. שהיה לשירה היום בבחי-הכנסת. ההתקהלויות ליד הפלאקאט לא פסקו במשך כל אותו בוקר קיצי.

לא הסתפקני בפרסומה הזאת. יומיים לפני כן בעריכת היום עצר באותו מקום מרכזי ההומה מאדס, הכרוז העיריני, הוא הסבל. בעל הראש הפטריארכלי, משה "היפש". רחב גרם ומוצק, עם החבל העבה על מרניי. הוא נעמד כסלע איתן. את מה שהיה בפיו להכריז הוא פתח כמנהגו בשלוש חכמית חזקת על המדוכה במקלו הכבד. וכדרכי המיד במקום היה. הוסיף בקול רועס: "דא האט אדם הראשון געפישט!" (כאן הטיל את מימיו אדם הראשון), משמע שכאן טבורו של העולם. ולכן חשוב הוא ביותר לפרסומה. ההכנות הללו ריכזו מסביבו קהל סקרנים רב. ואז באה ההכרזה גופא, שינה הפעם מכל מה שהיה מכריז במשך שנים רבות:

"בשבת קודש הבאה עלינו לטובה, אהרי הקוגל (פשטידה) עולים כל יהודי העיר על ה וידומקה לחיות בהיפשן (מפואר ונשגב) פוסבאל-מאכש צווישן דעם היפשן "מכבי" אין דעם היפשן "יאקור". הנגן שם דער "היפשער" ארקעסטער של גאקמן".

הפרסומית והשיחית מסביבן עשו את שלהן. וכשבת היא, אחר הצהריים, נהרו המונים לעבר ה'גנליות אוזיערי', מהלך של שעה וחצי מהעיר. הרושם העז של המקום לא פסח גם עליהם. הוואלסים השקטים של התזמירה ההמיני יפה עם שליית הנוף. המגרש עמד כבר כולו בצל העצים שמצדיי. האנשים נשמי בהנאה את האויר הקריר, ספוג ריחות הצמחיה העשירה. לצילילי מארש עלי ינקו שרי הקבוצות מחוץ היער. למראה מדי תכלת-הלבן שלנו, קרנו פני הצופים היהודיים מנחת. חכיני בדריכור רבה לשריקה של השופט, הוא המאמן שלנו. השניות המעטות האלה היה בהן די למלא את לבותינו אישר רב. בראות עינינו את המעמד התגיגי מסביב. הגה התגשם החלום, אותו ראיתי בדיונא רק לפני שלושה יודשים. שריקה חדה של השופט החזירה אותנו למציאות. המערכה החלה. ידענו שזו מערכה בה ייכרע גורל הספורט היהודי בקרמניץ לשבט או לחסד בשנים הקרובות. ידענו, שעל ידי נצחון נכבוש את אהדת הקהל, שכה נחוצה היתה לנו, ועל ידי תבוסה נדחה אותה. ואז נשאר לבדנו, ללא כל עזרה מבחוץ.

נצחנו! קהל הצופים היהודי יצא מכליו מריב התלהבות, הזאטוטים, שרק לפני שבועיים כה בוז לנו. התפרצו אל המגרש והביעו את שמחתם, בחבקם את רגלי השחקנים המצטיינים השמחה והשבחה במקצה, כאשר ארצי זמר המשחק ירדה אלינו מהיער קבוצת צעירים פילניים ובראשם איש גבוה קומה. על חגורת מכנסיו הלי היה אקדח בנרתיק. הוא הזמין אלינו את מארגני המשחק. ניגשתי אליו יחד עם עזריאל גורנשטיין, קפיטן הקבוצה, ואז הוא הודיע לנו בקול מצויה, שעלינו לפניה את הכורש. הוא הציג את עצמי כמורה להתעמלות בליציאוס, הפולני קוזלובסקי. מארר שהמגרש וכל היערת שבסביבתו הם קניינם של הליציאים-הוא עובר לרשותם, ושום חזים מסעם כשרד ה רגיה לא תחייבים אותם

אחרי חילופי דברים איתו. היא הסכים להת לנו להתאמן שם וגם לקיים משחקים והופעות ספורטיביות, כשהמגרש יהיה פנוי. ואמנם יכולנו להמשיך בפעילוהינו שנים מספר באין מפריע.

הנצחון שלנו על "יאקור" היה שיעחנו הגדולה. היתה זאת הנחה היסוד לספורט היהודי לכי ענפיו, ששימש מקור לנחת רוח וגאווה לאומית לחושביה היהודיים של עירנו במשך כל השנים הבאות. על שישגוגה של תרבות הגוף בעיר, הישגיה והשפעתה הברוכה על חושביה היהודיים - ברשימה הבאה.

*

*

נחנאל (מניה) כנן

בקרמניץ שלוש שנים לאחר החורבן

(ביקור בעיר בשנת 1945)

השנה, 1970, מלאו 25 שנים מאז דרכתי שנית על אדמת עירנו קרמניץ. שלושה חודשים אחרי תום מלחמת העולם השניה החלטתי לנסוע ולראות במו עיני מה נשאר שם ומי נשאר בחיים. היה זה בחודש אוגוסט 1945. יצאתי לחפש אולי אפגוש מישהו מהיקרים שלנו, והאכזבה היתה מרה.

חנותי הראשונה - לכובר. בה החכנסו יהודים משארית הפליטה. אותו יום התקיימה שם אזכרה בבית הכנסת היחידי שנשאר בעיר. הלכתי גם אני, אולי אמצא שם מישהו מקרמניץ, ואמנם פגשתי אח מאלצ'י צ'צ'קיס. ממנה נודע לי שגט בצלאל שוורץ הוא בין הניצולים ונמצא בלוב, אך לא הצלחתי להגיע אליו.

ולמחרת היום החילוחי בהרפוקא המסוכנת - להגיע לקרמניץ. בסביבה השתוללו אז הכנופיות האוקראיניות, "הבנדרובצים". תחבורה מסודרת לא היתה. עליתי בסרמפ לאוסו כשא שעשה דרכו לדובנא דרך לוצק. בדרך עברתי את זלוצ'וק, ברודי, רדזיבילוב. ראיתי את החורבן ואת ההרס ותיארת לי מה מחכה לי בקרמניץ.

והנה אנו בדובנא, אך כיצד מגיעים משם לקרמניץ? הרכבת הרוסה, "הקשר" היחידי הוא - אוטו-המשא שהביא תבואה מקרמניץ וחזור ריק. נדחקתי איך שהוא בתור ועליתי לאוטו. למזלי, הייתי אז במדים של הצבא האדום ובכיתי אקדוח שאיננו פועל אמנם אך עשוי לעשות רושם. בסביבות סמיגה נתקלנו ב"בנדרובצים" שיירו עלינו, אך יצאנו בשלום והגענו לביילוקרניצי - התחנה הסופית של הנהג. תבעתי ממנו בחוקף שיסייע אותי העירה עד לתחנת החשמל מכיון שאני (כביכול) שליח הרשות. איימתי עליו באקדוח החלוד וזה אמנם השפיע והגעתי לתחנת החשמל.

והערב - ערב שבת. משם המשכתי את דרכי כרגל. הוגד לי שמשפחת רובין חזרו העירה, מתגוררים ליד ה"בוזליאנה" וחתרתי להגיע אליהם. בחוץ חושך ואין נפש חיה. העליתי בזכרוננו את החיים הסואנים בסביבה זו כל ימות השבוע, ובפרט בליל שבת, כאשר כל משפחה עושה את השבת בכיתה, עליונים ושמחים לאחר שובט מבית הכנסת, ואחרי הסעודה - יוצא הנוער לטייל. ועתה - דממה. אין זכר בבליטה. גמולי - הרי ה"רדיביל" מקום הטיול והבילוי.

שוקע אני בזכרונות, ולאט לאט מתקרב לדירתה של משפחת רובין. אני חושש להפתיע אותם בבקורי הבלתי צפוי, והנה אני רואה מבעד לחלון את הבנות מסחובבות במטבח. בלחש אני

דופק בדלת ומכריז על שמי. הדלת נפתחת. הכירו אותי מיד. ר' דוד רובין מתעורר משנתו ומקבל אותי בסבר פנים. התחילה קולחת שיחה ערה ועגומה, מי נספה ומי נשאר, מי בעיר ומי מחוץ לעיר. שם פגשתי גם את אליעזר ברשפ (עתה בארץ, ברמלה). כל אחד וסיפורו, ויש על מה לספר. איש מאתנו לא חשב שעוד ניפגש, עברו על כל אחד שלוש שנים קשות ואימות. ... ולמחרת היום אני יוצא בבוקר לסייר בעיר, לראות את החורבן שעוללו החיות השורפות בצורת אדם. המוסדות העירוניים והממשלתיים - במקומם עומדים, הם לא ניזוקו: תחנת מכבי האש, בית הדואר ועוד. מרחוק נראה גם בית החולים העירוני.

אך הנה הגעתי למקום בית הכנסת הגדול - זכר לא נשאר ממנו! בקושי אפשר להכיר את המקום. גם הבתים מסביב, בתי יהודים, נהרסו כולם. בלב שבור אני ממשיך ברחוב הראשי הארוך, רחוב "שירוקה", זה המרכז היהודי של העיר, עתה הוא הרוס לגמרי, כל הבתים, כל הרחובות הפכו לשטח אחד שומם. השוק אמנם קיים, אך בלי יהודים, על הבתים שנשארו השתלטו "השכנים". הסחובבתי בשוק, נפגשתי עם כמה אוקראינים מכרים, הם מתפללים: כיצד זה נשאר בחיים? עינתי: אין דבר? רבים מאיתנו ניצל, מי בפרטיזנים, מי בצבא, עוד נשוב הנה, אז נספר. הרגשתי שהדברים לא לפי רוחם, וכולם כאחד: אנחנו לא אשמים. אך בכל אחד מהם אני רואה את הרוצח של אחי. מתחצפים הם לבקש ממני שאני אשתדל אצל ניוני קיטאי, הממונה על ההכנסות מסעם השלטונות, שיקל עליהם במסי הכנסה. וכך נודע לי שהוא עובד בבתי הפקידות הממשלתית ואיתו עוד יהודים אחדים המועסקים בתפקידים דומים. עזבתי את השוק והלכתי לראות מי הם הפקידים במשרדי הממשלה. והנה מתברר שרובם הם מבין משתפי הפעולה עם הנאצים. פניתי לראש העיר: הייתכן כדבר הזה? היש לך אימון באנשים שעבדו יד ביד עם הנאצים? אך הוא פיתח לפני את התיאוריה שלו: הם מומחים בתפקידה, יודעים לעשות את המלאכה ואפשר לסמוך עליהם, רוב שעות היום הם מועסקים אצלנו ובדרך זו אנו שומרים עליהם שלא יזיקו. ע"י כך אנו גם מגלים מי ומי שיתף פעולה עם הנאצים ואנו עוקבים אחריהם. לא החוכחתי איתו, זה גם לא היה מועיל. רק כאב לי הלב לראות את שותפיהם של הרוצחים בתפקידי שלטון. וזה במשטר שבא להסל את המשטר הנאצי.

הלכתי לראות את הליצאום, את הכנסיה הפרבוסלבית ("סובור") הכנסייה הקתולית. מוסדות אלה על חילם עומדים, אך כל הרכוש היהודי מסביב הרוס עד היסוד. אולם לא הרט הרכוש ענין אותי, אלא: הרי בבתים אלה היו שוקקים חיים יהודיים, ועתה - אף נפש יהודית חיה אינך פוגש.

מרחוק נשקף ההר בונה, ואף הוא מעלה לי זכרונות מן העבר, כאשר היה משמש מרכז לסילונים ולמיפגשים של הנזעזע.

וכך סיימתי את יום השבת, עייף ומדוכדך מכל מה שראיתי.

- - - - -

ולמחרת הלכתי לראות את בית העלמין, של אלה שזכו לקבורה, אך אפילו שם רואים את היד הפושעת: הרבה מצבות חסרות, השתמשו בהן לסלילת כבישים, כאילו חסרים בקרמניץ סלעים ואבנים. כנראה שהמצבות הן - בעיני הנאצים - חומר יותר מתאים.

משם הלכנו, ברשפ ואני - אל גיא ההריגה, לראות איך נראה המקום בו מצאו את מותם אלפים מאחינו. והנה אנחנו שנינו בתוך הבקעה ו"היא מלאה עצמות" כדברי הנביא יחזקאל, אך שלא כדברי הנביא - העצמות האלו לא תחינה עוד... שפכנו דמעות על גורלם המר של בני עמנו החפים מפשע. השתררה עלינו אוירה של תשעה באב ועלתה בזכרוננו הקינה של ירמיהו: "עיני עיני יורדה מים על שבר בת עמי...".

את המחים לא נוכל להחזיר לתחיה, נשמור לפחות על כבודם, על כבוד שרידי גופותיהם שלא יחוללו. התחלנו לאסוף את העצמות, עצם לעצם, והטמנו באדמה, שלא יתגוללו על פני השטח. המראה כולו השאיר עלינו רושם נורא, רושם בל יימחה.

מרוב צער וכדודך הנפש לא יכולתי להשאר עוד בעיר. עשיתי דרכי חזרה ללבוב דרך ווישניץ, זבאראז', סרנופול, ובכל מקום - הרס, חורבן. וברוח נכאה קראתי: אלי, נקום נקמת דם עבדיך השפוך!

גיא ההריגה (מאתורי הקסרקטין)
דער גיא ההריגה (הינטער די קאזארמעס)

על הנעשה באירגון יוצאי קרמניץ בישראל

(מחוך דברים שנאמרו בשעה האזכרה 16.8.70)

שלא כרגיל עד כה, נסקור בקצרה בסופו של כנס-האזכרה את פעולות הארגון.

קול יוצאי קרמניץ. הפעולה הבולטת ביוחר היא הוצאת הביסאון שלנו, "קול יוצאי קרמניץ", אשר הוחל בו באפריל 1967, כפרסום חד-פעמי, והנה עתה עומדת כבר להופיע, לקראת חנוכה חשל"א, החוברת השביעית. היקפה של כל חוברת הוא בין 45 ל-55 עמודים והחפוצה קרוב ל-700 עותקים. נמצא בין חברינו חבר אנשים קטן העושים מלאכה זו בנאמנות ובמסירות. משתדלים לגוון את החומר, ובכל חוברת יש חידוש לעומת קודמתה. נמצא בינינו גם גרפיקאי - אמן, הדואג לשווה לחוברת צורה נאה ולשבץ בה גם חומר וויזואלי. ההדים מצד הקוראים, הן בארץ והן בחו"ל, הם טובים, ולפעמים אף נלהבים. ומתברר שבפרסומים אלה מוצאים ענין גם אנשים שמחוץ ליוצאי קרמניץ, כולל מוסדות מחקר שונים. ככל האפשר משתדלים לשחף חברים מחו"ל. שתי מטרות לחוברות אלו: לשמור על זכר קרמניץ, ע"י פרקי הווי, זכרונות ותיאור אישיים ומאורעות, ושנית: לקיים באמצעותן קשר בין החברים שבארץ וכן בינם לבין חברינו שבארצות אחרות. דומה שמטרות אלה הושגו פחות או יותר. ואל הקוראים מופנות שתי בקשות: הקפידו ודייקו בחשלומיכם בעד החוברות, וחודיעו למערכת מבעוד זמן ובצורה ברורה על אירועים משפחתיים אשר ברצונכם שיפורסמו (נישואים, לידות, וח"ו פטירה. מקרי בר-מצווה לא נוכל לפרסם).

הספריה ע"ש ריב"ל לספרות ההשכלה, הילכת ומתפתחת, מתווספים ספרים מחקופת ההשכלה, ומספרם הוא עתה קצת למעלה מאלף. ספרנית מיוחדת משרתת את הספריה יום אחד לשבוע ובעזרה הוכן והודפס לאחרונה קטלוג ממויין של הספרים. עם זאת אין מצבו של מפעל זה מנחת את דעתנו. הקורא הפוטנציאלי הזקוק לספריה-מחקר מעין זו, המורה, הסטודנט לספרות עברית או להיסטוריה יהודית ועוד, לא מצא עדיין את דרכו לספריה ריב"ל. לקראת עונת חשל"א עומדים אנו לבוא בדברייט עם בתי האולפנא הגבוהים ולהסביר להם, בעזרת הקטלוג, מהי "הספריה" שבידינו להציע. חדר הספריה משמש כידוע גם כמועדון לאנשי קרמניץ שבארץ, כאן מתקיימות הישיבות של הועד, קבלות הפנים לאורחים מחו"ל וכן מיפגשים לרגל אירועים שונים.

הקשר עם יוצאי קרמניץ שבחו"ל הוא הדוק למדי. החוברות ק.י.ק. ממלאות בזה תפקיד ראשון במעלה. אורחים המגיעים ארצה לביקור מתקבלים כאמור ע"י נציגי הארגון בארץ, עפ"י רוב - בהפריה ריב"ל, שם הם מרגישים משהו מרוחה של העיר קרמניץ. לפעמים מתפתחת שיחה נרגשת ומענינת ושני הצדדים זוכרים את הפגישה זמן רב (ראה הרשימה של רחל נדיר בחוברת זו). פעילי הארגון בארץ מצד אחד, וחברינו שבארגנטינה, מצד שני, טיפלו הרבה בהכנת

כנס בין-ארצי של יוצאי קרמניץ שעמד להתקיים בארץ באפריל 1970. הוכנה תכנית מפורטת לכנס עצמו ולסיוור של האורחים ברחבי הארץ, אולם מסיבות בלתי תלויות בוטלה יזמה זו, לפי שעה, אך ייתכן שהכנס יתקיים בזמן אחר (ראה רשימות בענין זה בחוברות ד', ה', ו').

קשרי מכתבים אינטנסיביים בינינו לבין החברים הפעילים בחו"ל מהווים גם הם גורם של ליכוד. הודות לכל אלה קיימת הרגשה שיוצאי העיר בכל פיזוריהם שותפים הם לכך שזכר העיר לא יימחה, לפחות בדור זה.

- - - - -

ביום הזכרון לשואה ולגבורה, כ"ז ניסן, נערכות מדי שנה באולם ספריית ריב"ל הרצאות לתלמידות הסמינר, כיתה אחר כיתה, ע"י אחדים מחברינו המעלים בדבריהם את דמותה של קרמניץ היהודית בטרם חורבן. לפי עדותם של מורי הסמינר, יש לפגישות אלו ערך חינוכי רב. המורות לעתיד שומעות אז מכלי ראשון על החיים היהודיים בגולה שנכחדה, תיאור נאמן, השונה מן התדמית המסולפת שהשתרשה, לצערנו, בקרב הדור הצעיר בארץ.

- - - - -

פעולות סעד. יש לציין, כי העדה של יוצאי קרמניץ בארץ מהווים ציבור קונסטרוקטיבי של בעלי אזמוניות שונות, החיים על יגיעם ועל עיסוקיהם, מבלי להזדקק למתנת בשר ודם. אך, כמו בכל ציבור וציבור, יש גם בתוכנו מקרים אחדים הזקוקים לטיפול ואף לסעד כספי. הן הטיפול והן הסעד ניתנים בעין יפה וברוח חברית, עד כמה שהאמצעים מאפשרים זאת.

- - - - -

מסיבות חברתיות מתקיימות מדי שנה, בחל-אביב - בחנוכה, ובחיפה - ב. ורים. המסיבות נושאות אופי משפחתי-אינטימי ונערכות ע"י חברות מתנדבות ובהשתתפות קריין ותזמורת מהחוף, הכל לפי תנאי המקום ונכונות החברים והחברות להטוח שכס.

- - - - -

אזכרה שנתית. ונסיים את הסקירה במה שמן הראוי היה אולי להתחיל: ערב ההתייחדות עם זכרם של קדושי עירנו הנערך מדי שנה ביום שבו ניספו יהודי קרמניץ לאלפיהם, הוא 14 באוגוסט. הקהל הרב של המשתתפים באזכרה זו מעידים בגיכוחותם שזכרם של אחינו שניספו חי בלבם של אלה אשר שרדו. (ראה רשימה נבדלה בחוברת זו וכן בחוברת ו', במדור "פסיפס").

- - - - -

בעקבות פגישה אחת

(הרהורים)

לא לראשונה מארחים אנו בסבר פנים בני עיר, אנשי קרמניץ, המגיעים אלינו מכל קצוי עולם, ומדי פעם גדולה ההתרגשות ורבות החוויות. קורה וקשה לגשר על פער הזמן המפריד, מרחיק ומשכיח, ועומדים פנים אל פנים אנשים בני עיר אחת, בעלי עבר משותף, מבלי למצוא את המלה הראשונה, את הביטוי לרגשות המפעמים. אך הנה נמצא החוט המקשר וקולחת שיחה נרגשת עתירת זכרונות משותפים מימי הילדות, צפים ועולים פרטים ודמויות מן העבר הרחוק ומהסביבה אשר בה גדלו ובה התגבשה אישיותם.

... ובאחד הערבים של סוף יולי 1970 אירחנו בספריית ריב"ל שלנו את משפחת ברודסקי

מארצות הברית ואת משפחת דסר מוויניפג שבקנדה. צוניה ברודסקי, בנו של שאול ברודסקי, ראש קהילת קרמניץ בהיותה בשיא התפתחותה, מהגורר עתה בניו-יורק ומבקר בארץ לראשונה, עם רעייתו. ואילו מקס דסר מבקר כאן זו הפעם השלישית, והפעם – כמשחתף בזמריה העולמית. מקס, אחיו מנוס ואחרון טוניה הם הברדים במקלה יהודית בוויניפג, בת 30 זמרים, ויחד אתה הם באו לזמריה. וזאת לדעת: מקס (הוא מרדכי), קשור למסיקה יהודית מילדותו, היה "משורר" במקלה של בית הכנסת הגדול יחד עם אחיו מנוס. הוא גם הביא עמו שני תצלומים של המקלה, האחת עם החזן קוטוביצקי בראשה, והשניה – עם החזן שרמן. (אחד מהתצלומים ניתן בחוברת זו, עם שמות ה"משוררים"). ישבנו וזיהינו את ה"משוררים", אשר אחדים מהם אינם עוד בחיים, אחרים – נפוצים ברחבי חבל, אך אחדים מהם היו נוכחים במעמד זה, אלא שאינם עוד נערים "משוררים", הם אבות ואפילו סבים לנכדים. התגלגלה השיחה על העיר קרמניץ שתגנים מפורסמים נמשכו אליה ופיארו את בית הכנסת הגדול, וגם חינוכו דורות במוסיקה יהודית דתית. והנה עלו שמוותיהם של זמרים מפורסמים – שאינם חזנים – מבני קרמניץ (אייזיק שטרן, סיביריאקוב, שייפער ועוד). הבטיח לנו מקס דסר להעלות על הנייר זכרונות על החיים המוסיקליים בעיר קרמניץ ולהגיש לחוברת הקרובה של "קול יוצאי קרמניץ".

ומענין לענין עברו המסובים להסיח על הדור הצעיר, בניהם של יוצאי קרמניץ, בישראל ומעבר לים, האם ניחן לקשר אותם עם זכר העיר שבה גדלו ההורים, האם ניחן לחבב עליהם את ההווי החמים והמקורי של חיי העיר היהודית בגולה. אכן – מעטים הסיכויים לכך. הבעיה היא כללית, לא דווקא של יוצאי קרמניץ. בקשר לכך סופר על מפעלו של גדעון האוזנר, במסגרת יד ושם: אימוץ זכרן של קהילות הגולה ע"י בחי ספר בארץ, מפעל המקיף כבר מאות בתי ספר. יוצאי קרמניץ שבארץ נותנים גם הם יד למפעל זה; סבעי הוא הדבר שזכרה של קהילת קרמניץ אומץ ע"י סמינר הקיבוצים, ומדי שנה, בכ"ז ניסן שנקבע כיום זכרון השואה, מחייתדות כיתות אחדות של תלמידות הסמינר עם זכרה של העיר. חברינו מספרים על חיי העיר ועל ההווי שלה בטרם חורבן. אך לא זו בלבד, בשנים האחרונות חל שינוי מהותי בבתי הספר שבארץ מבחינת ראיית

חיי הגולה בעבר באור אחר, באור חיובי, וזה לעומת הגישה שהיתה לפני כן, של הדגשת הצדדים השליליים בלבד בחיי העיירה היהודית בגולה.

ומכאן גלשו המסובים אל הענינים הפנימיים של הארגון, אל מצבה של הספריה על שם ריב"ל, שבפיתוחה משקיעים עמל רב, אך היא טרם הצליחה למשוך לשעריה את הקורא הפוטנציאלי היכול להיעזר בה הרבה, את המורה הצעיר ואת הסטודנט לספרות עברית או להיסטוריה יהודית. כמו כן ניתנת הערכה חיובית מאד לחוברות "קול יוצאי קרמניץ" המשמשות גשר בין החברים שבארץ לבין אלה שבחוץ לארץ. הוצע לקיים בחוברות אלו מדור בשפה האנגלית ובשפה הספרדית, בשביל הדור הצעיר שלנו בחו"ל שאיננו שומע עברית או יידיש. בשלוש שפות דיברו המסובים (עברית, יידיש, אנגלית), בשלוש שפות - אך בלב אחד, וכבני משפחה אחת גדולה הרגישו כולם. אכן היתה זו פגישה מענינה, מלב אל לב, ובזה חינה.

- - - - -

השתתפו במסיבה כעשרים איש, המנחה היה מנוס גולדנברג, וכרגיל דלה מאוצר זכרונותיו סיפורים מן ההווי הרחוק, סיפורים שלא נס ליחס גם כיום. לקחו חלק בשיחה מרדכי אות יקר, יהושע גולברג, שמואל טיטלמן, צבי ברנשטיין, יצחק רוכל, חנה גולדנברג ואחרים, וכמובן - האורחים.

- - - - -

לזכר נעדרים

יהושע גולברג

אברהם ברשפ ז"ל (קוים לדמותו).

אברהם ברשפ או כפי שקראנו לו באהבה ובחיבה "אברהם" ל" נולד וגדל בקרמניץ ב"פרבר הדובנאי" / אויף דער דובנער ראגטקע/. הוא חונך וינק מאוירה והמסורת היהודית ששררה בכית אביו בנימין ברשפ, סוחר תבואות, מעורב בין הבריות ומקובל מאד, הן על היהודים והן על הגויים, האכרים מהסביבה שעמד אתם בקשרי מסחר.

סערת המלחמה עקרה את אברהם מהבית החם והאהוב וזרקה אותו לדרך הנדודים, עד אשר הטיל עוגן בעיר אקטובינסק שבקאזאקסטאן, שם הכיר את אשתו לעתיד, מאשה.

את אברהם ומאשה פגשתי במקרה. בשנת 1946

נסעתי בתפקיד לעיר גלטיץ. אני יוצא מהרכבת, נכנס

לבית הנתיבות ועומד לצאת העירה, פתאום אני רואה על ספסל, לפני בית הנתיבות יושב בן-אדם צעיר ועל ידו אשה בהריון, הפנים של הצעיר היו מוכרות לי, התקרבותי אליו ומיד הכרנו איש את רעהו. התנשקנו והתחלנו שנינו לבכות. החישבתי על ידם, והשאלה הראשונה שלו היתה, "וואיך" און "וואס ווייטער?" , בלי בית, בלי הורים, בעיר זרה על אדמת גרמניה, שסופחה לפולין אחרי המלחמה ועם אשה בחודשי הריונה האחרונים. הרגשתי שאצל הזוג היושב על ידי הגיעו מים עד נפש. אמרתי להם: "אל תדאגו, אני גר בעיירה נובה רידה, שעה נסיעה מכאן, תחכו לי, אני רק אסדר כמה ענינים בעיר ואז ניסע אלינו. אני ביחסים טובים עם ראש העיר, תקבלו דירה עם רהיטים וגם עבודה לא חסרה בעיר הזאת".

ואמנם הם באו אלינו, ואחרי יומיים קיבלו דירה טובה והתחילו להסתדר. בבוא הזמן הכנסנו את מאשה לבית-החולים המקומי, שם נולד הבן הבכור, הבאנו מוהל מהעיר דזיערונוב והרך הוכנס לברית אברהם אבינו, זו היתה ברית המילה הראשונה אחרי חורבן יהדות פולין בעיר גרמנית. שאיפתם של אברהם ומאשה היתה לעלות ארצה ולהתאחד עם אחיותיו ואמנם אחרי כמה חודשים באו להיפרד ממני והודיעו שלמחרת היום חוצים הם את הגבול לצ'כוסלובקיה ומשם הלאה...

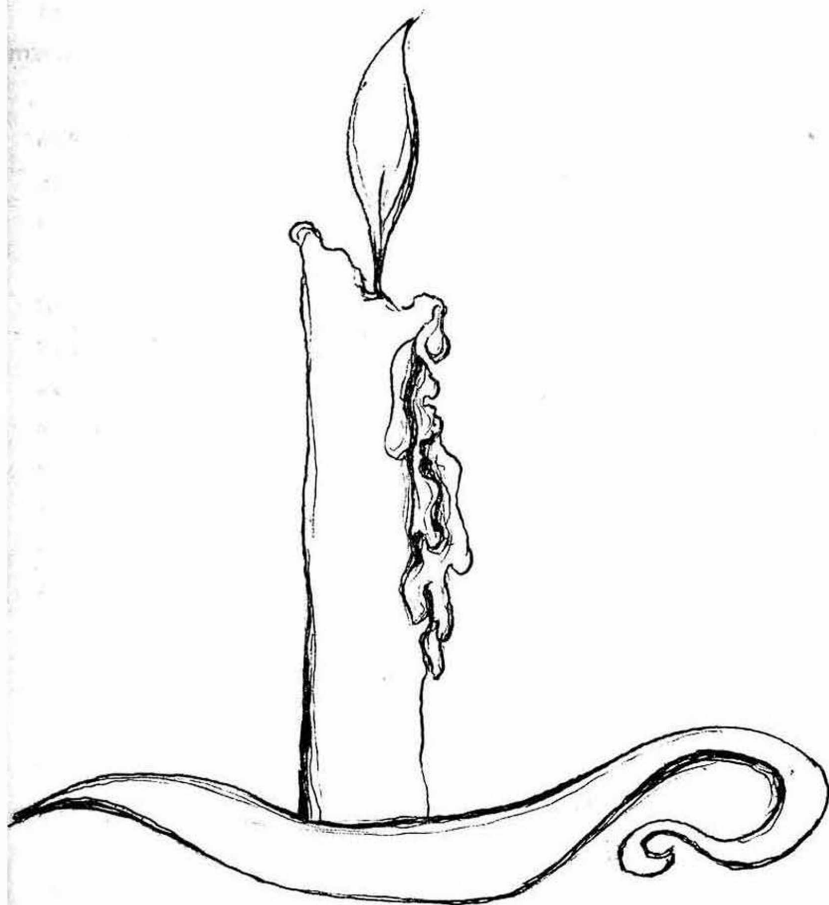
מירם עלותו ארצה לקח אברהם חלק פעיל בארגון יוצאי קרמניץ, היה חבר הוועד, השתתף

בהוצאת "פנקס קרמניץ" ובעזרת הרכב הצמוד אליו מילא כל תפקיד שהוטל עליו.

שני דברים היו אהובים על אברהם: הוא אהב את הארץ אהבה עמוקה ולא רצה לשמוע שום ביקורת או וויכוח על הארץ או על מנהיגיה. הוא אהב לעזור לזולת. הוא פשוט קרן מאושר כאשר עלה בידיו לעזור למי שהוא בהשגת דירה מתאימה, בסידור מקום עבודה או במה שהוא אחר, שאנשים נזקקו לו.

ביתו היה פתוח לכל אדם, ומי שנכנס אליו היה תמיד מחקבל בסבר פנים יפות על ידו ועל ידי מאשה כפי שהיה נהוג בבית אביו ובבתי כל הברשפים מ"דובנער רוגאטקע". אברהם השאיר אחריו את אשתו מאשה ואת שני בניו.

י ה י ז כ ר ו ב ר ו ך .

מלך (מונק) כ"ץ ז"ל. מלך (מונק) כ"ץ ומשפחתו הגיעו לעירנו עם זרם הפליטים בשנת 1920, כשהצבא הפולני נסוג מאוקראינה, לפי הסכם עם הסובייטים.

מונק נולד ב-1906 בעיירה ליובר שבאוקראינה. אביו בן ציון כ"ץ היה ידוע הרחק מגבולות עיירתו כיצואן חבואה אמיד, ניהל בעיירתו בית רחב ופחוח, כמנהגם של גדולי הסוחרים מסוג זה באוקראינה ופולין.

בשנים הראשונות לבואו אלינו המשיך בן ציון כץ ובניו לשמור על מעמדו הקודם. מנהגי ביחס, נדיבותם ואדיבותם עוררו התפעלות ודרך ארץ אצל האנשים שבאו אחר במגע מסחרי או ציבורי.

המדיניות הכלכלית האנטישמית של הפולנים פגעה קשה במצבו של כץ והוא ירד מנכסיו. מונק התחיל לעבוד מיד עם סיום בית הספר החיכון כגובה מסים, כתב לאנשים בקשות, מילא טפסים וכדומה.

בעיסוק זה ובחוש הסתכלותו הנפלא הוא הכיר את כל תושבי העיר וידע את אורח חייו של כל אחד מהם עד לפרטי פרטיו.

את שירותו בצבא הפולני סיים מונק כקצין. רק מעטים מאוד (4-5) מהחיילים היהודים זכו לכך. לפני הליכתו לצבא ואחריו הוא החמסר כולו לספורט היהודי, פעל רבות בשטח הארגוני והספורטיבי בכמה מקצועות. ראשוני הספורט היהודי בעירנו באו בשעתו בקשרים עם מפקד ההכשרה הצבאית של הגוּעֶר הפולני במקום, והוא העמיד לרשותם מספר רוכים ומדריך. כקצין במילואים קיבל מונק אחר כך את ההדרכה כששכרו ניתן מקופת הצבא הפולני. עזר לידו אברשה טרכטנברג. (בעמוד 101 של "פנקס קרמניץ" רואים אנו את מונק בקבלו את מסדר פלוגת ההכשרה מטרכטנברג). מונק היה נשוי לניוסיה בייטלר, אחות במקצועה ואחותו של סיוניה בייטלר, המעמל של ארגוני הספורט בעירנו.

בזמן מלחמת העולם השנייה שהה מונק בברית המועצות, שם התנדב לצבא אנדערס ובמסגרתו הגיע לארץ בשנת 1944. כמו רוב היהודים ששרתו בצבא זה נשאר כץ בארץ. הוא השתקע בחיפה, שם הקים משפחה. אשתו הראשונה נספתה בקרמניץ. בחיפה הצטרף מונק להגנה ועם פרוץ מלחמת השחרור התגייס לצה"ל ושרת בו כקצין במשך המלחמה וזמן מה אחריה.

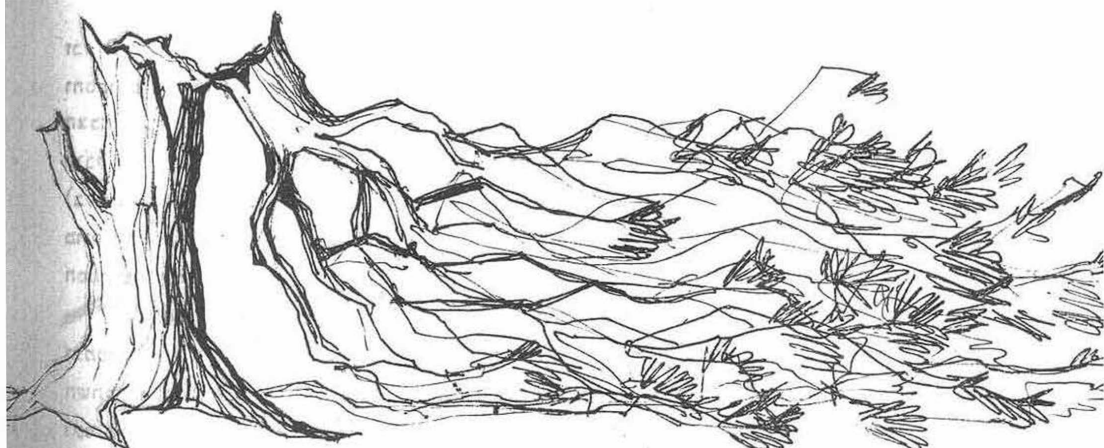
מינק היה מעירה מאוד בקוליניה הקרמניצאית בחיפה. בפגישות החברתיות אתם היה לעתים מפליג ביכריניהיו אל ההווי ההוא ומעלה דמויות עממיות לקירת רוחם של שומעיו, בני העיר.

נעים הליכות היה יתמיד מוכן לבוא לעזרה הזולת.

מינק נפטר ב-27 במאי השנה ממחלה ממארת, בהשאירו את אשתו רות ואת בנו יוסף, המשרת כעת כנח"ל.

את גופתו הרם מינק לאוניברסיטה לצרכי מחקר מדעי.

י ה י ז כ ר ו ב ר ו ך .

יוסף פאק ז"ל. בשלושה ביולי השנה הלך לעולמו אחרי מחלה קצרה יוסף פאק. בן 82 היה כמותו. את מכתבו האחרון אלינו, אותו כתב כשבוע ימים לפני פטירתו, הוא מסיים במלים: "מכתבכם הגיע אלי בבית החולים שבפרדס כץ, שם אני שוכב כעת. אני מאחל לכם כל טוב. מצבי אינו מרשה לי לכתוב יותר. אני מברך את כל הקרמניצאים ומקווה שעוד נחראה".

תקוותו לא נחיימה, לצערנו הגדול, והמכתב הזה סיים את סידרת-מכתביו הנפלאים אלינו במשך שנים אחדות.

מכתביו שנכתבו על ידו מספר חודשים לפני מותו, עדיין שופעים הומור, אולם מורגשת בהם תחושתו של הקץ המתקרב. באחד המכתבים הוא כותב: "כפי שאתם רואים

מכתבי די חיוור, כאילו לא נאפה מספיק. מה לעשות? זה מוכיח שאני הולך ונתקרב לשוכני עפר. הרי גם ש.י. עגנון ז"ל נסתלק כבר". ובמכתבו השני בו הוא מעלה פאר מעניין מההווה הרחוק הוא אומר: "קרמניץ, קרמניץ שלי, מה נמשך לבי אליך!... כעת, כשנעמד אני ליד פתחו של הקבר מתעוררים אצלי זכרונות מזכרונות שונים, הלואי שאספיק להעלות מקצתם על הנייר". יוסף ואשתו השניה, חיה, הגיעו ארצה בשנת 1958. אשתו הראשונה ובנו היחיד ניספו. הוא עצמו נמלט מלוצק, בה חי עם משפחתו במשך 22 שנה, ברגע האחרון לפני פריצת הגרמנים לשם.

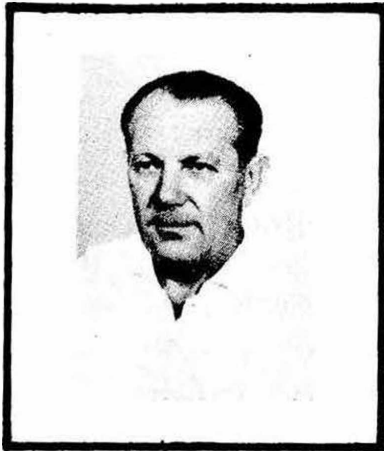
רבות היו תלאותיו בדרכו לצ'קאלוב, שם גויס לשירות בעורף. את אשתו חיה הכיר בקיוב מיד אחרי סיום המלחמה.

בקיוב היה פאק ממונה על משתלות הפרחים של העיר. מקום עבודתו היה סמוך מאוד לבאבי-יאר וזה גזל ממנו את מנוחתו הנפשית וגם המריץ אותו לעזוב את רוסיה בהקדם. באזכרה השנתית, לפני אחת עשרה שנה, ראיתי מרחוק אדם מבוגר, לא מוכר לי, ממרר בבכי. כשהתוודענו בחוס הסקס הוברר לי שקרוב מאוד ללבי האיש השכור והרוצץ הזה. הוא היה המורה הפרטי לרוסית בעירנו, בעל המוניטין, שהכין בהצלחה אותי, את אחי המנוח וחברי, עזריאל גורנישטיין, לבחינות הכניסה ב"יברייסקיע אוטשילישטשע". היה זה כשנתיים לפני מלחמת העולם הראשונה, כשהחיים בעירנו התנהלו על מי מנוחות. פאק התמסר הרבה בשנים ההן, יחד עם עוד צעירים מהאינסלינגציה היהודית בעיר, להפצת השכלה בין הפועלים. הוא עזב את קרמניץ ערב מלחמת העולם הראשונה, התגורר זמן מה באודיסה וגם שם עסק בהוראה פרטית. שם היה נפגש עם מנדלי, ביאליק ואחרים מגדולי הסופרים בדור ההוא. זמן קצר אחרי עלייתם ארצה נתקבלו יוסף ואשתו ל"מלכין". שניהם היו פעילים מאוד

במוסד. יוסף היה הגבאי של בית הכנסה במקום, בעל התפילה, וה"בעל הקורא". הוא היה מייצג את דיירי המוסד בביקורים של אירחים נכבדים שם ומברכם בשמם. אהבה עזה רחש יוסף לארצנו ושר לה שירי הלל בכל מכתביו. באחד מהם הוא כותב: "רוצחי עמנו מנעו ממני חיבוקים של נכדים, לא זכיתי להם, אולם כל חיילי צה"ל נכדי הם ולשלומם אני מתפלל יומם ולילה". עובדי "מלבך" רחשו לפאק הרבה כבוד וחיבה. הוא נקבר בבית העלמין בראשון לציון, ואחריו נהרו דרי בית הזקנים של מלב"ך ועובדיו ורבים מתושבי ראשון לציון. נסתם הגולל על בן-עיר יקר שלנו, נסתם המעיין של זכרונותיו מהעבר הרחוק של עירנו.

ת. נ. צ. ב. ה.

אריה (לייב) קוטליאר ז"ל. הלך ללא שוב עוד אחד מאתנו. אדם שאתו קשורים היינו בזכרונות משותפים על הכית ויחד אחר חיינו את הזעזוע הנפשי העמוק בהגיע אלינו הרמזים הראשונים והמקורפלים על השואה שפקדה את עירנו קרמניץ. באחד במאי 1970 מת באישון לילה מהתקף לב, בחוף האמבולנס שהסיעו לבית-החולים, חברנו אריה (לייב) קוטליאר. בן 64 היה במוחו. רק יומיים לפני כן הוא ורעייתו בריינה בילו בנעימים מספר ימים בחיק המשפחה הקרמניצאית בחיפה וחזרו משם נרגשים מהפגישות. בעודנו ילד התחיל אריה לעבוד כמתלמד אצל החייט הידוע בקרמניץ מרדכי-הירש נודל. כאן הוא רכש לו את המקצוע והשיג באומנותו זו את מורו.

בעירנו היה אריה פעיל בתנועה למען ארץ ישראל העובדת ומכאן נובע הקשר שלו עם אברהם לוינזון ז"ל, הציר לסיים הפולני מטעם בלוק המיעוטים באיזורנו. את הקשר הזה הם קיימו ביניהם גם בארץ.

בשנת 1936 עלה אריה ארצה עם רעייתו בריינה, חבלי הקליטה שלהם לא ארכו זמן רב, כחייט מעולה הוא הסתדר במקצועו ורכש לו חוג לקוחות.

דירתם של משפחת קוטליאר עד לפני שלוש שנים ברח' שלום עליכם סמוך לרח' בן יהודה, היתה בת חדר אחד ונוחיות משותפות. אך דירה צנועה זו שכללה בתוכה גם את הסדנא, שימשה כעין מרכז קליטה לבני עירנו בטרם קמה המדינה וזמן רב לאחר זה. ללא כל גינוני סקס, ללא הודעה מראש, ללא בונבונירה או פרחים וכדומה יכולת לפי מיטב המנהגים העירתיים, לסור לבית הקוטלארים בכל שעות היום, שם חיכתה לך קבלת פנים חמה, כיבוד ביתי, מעשה ידיה של בריינה, ואם מרחוק באת - גם מיטה ללינה. פה מצאו העולים מעירנו עצה טובה וידיעות על אנשינו ועל מקום הימצאם בארץ.

לא פעם היה קוטליאר עוזב את עבודתו באמצע היום, כדי לבוא בדברים עם חברינו בקשר לסידור או עזרה לבן-עיר שפנה אליו.

אריה היה בין מייסדי ארגוננו וחבר מסור בוועד עד יומו האחרון. נסיונו המעשי שימש לנו לעתים כעזר רב בהחלטותינו. הוא היה פעיל מאוד בארגון בעלי המלאכה בתל-אביב ומקובל על חבריו למקצוע.

קוטליאר השאיר אחריו את אשתו בריינה, את בנו גדעון ונכדה. תהי נשמתו צרורה בצרור החיים.

פ ס י פ ס

(צורר ידיעות)

האזכרה לקדושי קרמניץ החקיימה גם השנה ברחבה של סמינר הקיבוצים, בחל-אביב, ביום 16 באוגוסט 1970, בנוכחותם של למעלה ממאתיים מיוצאי העיר ובניהם, מכל רחבי הארץ, אשר הקדימו והתכנסו שעות אחדות לפני הפתיחה, למפגש רעים בלתי רשמי, ביקרו בספריה ע"ש ריב"ל, התכוננו בתמונות המעלות את זכר העיר ובילו בפגישות ובזכרונות.

לתשומת לב מיוחדת זכו תצלומי המקהלה של בית הכנסת הגדול, האנשים ויהו את "המשוררים" הקסנים, אשר בינתיים בגרו אף זקנו ואחדים מהם אף היו נוכחים במקום. אכן, גם מפגש זה עושה הרבה לקירוב הלבבות.

הינחה את האזכרה הח' מנוס גולדנברג, שהעלה את דמותם של הקדושים ואת גודל האסון אשר פקד את קהילת קרמניץ, דבריו שנאמרו עברית ויידיש נשמעו בקשב רב. הח' יצחק פורטנוי ספד לחברי הארגון אשר נפטרו במשך השנה, מהם שהלכו לעולמם בשיבה טובה ומהם שנעקרו ללא עת, בגיל צעיר: 1. יצחק איידלמן-תמיר, 2. מרדכי בר-מור, בישיבין, 3. מרים גולצברג לבית גרינברג, 4. מרים וינברג לבית גליקמן, 5. חיים טופז, בעלה של פניה ביטקר, 6. מלך (מונק) כץ, 7. אריה קוטליאר, 8. זאב (וואליה) שומסקי. הח' יצחק רוכל בסירתו על הנעשה בארגון יוצאי קרמניץ בישראל, סיפר על כמה מפעולות הארגון (ראה רשימה נבדלת).

האזכרה היתה מלווה גם בפרקי נגינה הולמים.

עם סיום האזכרה בירך היו"ר את שני אנשי קרמניץ שעלו ארצה תוך השנה והיו גם נוכחים באזכרה: שליה קרמצ'וגסקי וראובן נליק ורעייתו, וכן את האורח מארה"ב יצחק בזפויסניק. בהכנת האזכרה וארגונה סיפל הח' שמואל טייטלמן.

אנשי קרמניץ בארגנטינה חוגגים את יום הנצחון במלחמת ששת הימים (לפי "די פרעסע" מיום 7.7.70). ב-28 ביוני 1970 קיימו אנשי קרמניץ בבואנוס-אירס, כמנהגם מדי שנה, פגישה חגיגית לציון יום השנה השלישי למלחמת ששת הימים.

יו"ר הארגון, חיים מורדיש, הזכיר בראשית דבריו את שני חללי המלחמה, בניהם של יוצאי קרמניץ, אבשלום ציוזן ויעל קרמנצ'וגסקי ז"ל. ניהל את המסיבה מזכיר הארגון מרדכי כ"ץ, ודברים להערכת המאורע נאמרו ע"י החברה ציפה כ"ץ.

היה גם חלק ספרותי-אמנותי, וכן נתרם ע"י הנאספים סכום נכבד לשובת פעולות הארגון בישראל.

במסיבה זו נבחר גם ועד חדש בהרכב דלקמן: חיים מורדיש - יו"ר, יידל קסקובניק,

יצחק שפאק וישראל רויך - סגנים; מזכירות ועד - מרדכי כ"ץ, חיים גודל וציפה כ"ץ;
גזברות - וולוויל אוקס ויאשא פישמן; חברים בועד - חיים פייאר, משה פקר, פנחס בורביל,
ישראל לייבל ונסע קיפרמן.

נבחרה גם ועדת חברות המורכבת מנשיהם של חברי הועד.

- - - - -

הרכב הועד. לבקשתם של חברים שונים הננו רושמים להלן את ההרכב האישי של ועד הארגון בישראל
לפי סדר אלפא בית:

1. מרדכי אות-יקר, ח"א, 2. אברהם ארגמן(בוץ), רמת-גן, 3. צבי ברנשטיין, חולון,
 4. יהושע גולברג, ח"א, 5. מנוס גולדנברג, ח"א, 6. קלרה זץ, ח"א, 7. שמואל סייטלמן,
בת-ים, 8. רחל אוטיקר, ח"א, 9. שמואל ציון, רמת-גן, 10. יצחק רוכל, ח"א.
- מחוץ לחל-אביב פעילים בענייני הארגון: בחיפה - יצחק פורסטוני ופייבל רייזמן;
בפתח-תקוה - נתנאל כגן ומוניה מנדלבלאט ובחדרה - דבורה תורן-פלדמן.

חלוקת התפקידים בין חברי הועד היא גמישה וללא חארים. ישיבות הועד מחקימות
אחת ל-2-4 שבועות, ומתנהלות עפ"י רוב ע"י הח' רוכל, המטפל גם בספריית ריב"ל ובעריכת
ק.י.ק., החלק העברי. הח' מנוס מטפל בחלד היידיש של ק.י.ק. וכן בקשרים עם חו"ל.
בגזברות ובחשבונות וכן גם בענייני סעד עושים הח' סייטלמן ויהושע גולברג. הח' ארגמן דואג
להדפסת חוברות ק.י.ק. לצד הגראפי והאמנותי, וכן לוקח הוא חלק בטיפול בספריית ריב"ל.
הח' ברנשטיין עוסק בצד המשרדי.

לא נימנו כאן כל הפעולות וכאמור אין חלוקה יציבה, ובשעת הצורך עוסקים בפעולה
הנדרשת גם חברים אחרים.

- - - - -

ידידי ספריית ריב"ל בדטרויט. בעיר דטרויט אשר בארצות הברית קיים כידוע, ביזמחו של ידידינו
זאב שניידר, חוג של "ידידי ספריית ריב"ל" ובראשם הסופר העברי ברגרד אייזיקס ("מלוא הסנא",
"עמוס מוכר התפוזים" ועוד). חוג זה העביר אלינו במשך הזמן מספר ניכר של ספרים חשובים
בשביל "ספריית ריב"ל. גם בזמן האחרון נחקבל משלוח של 20 ספר.

והנה עתה קבלנו מהם במתנה מכונת כתיבה "הרמס" ככתב עברי, וכבר אנו נעזרים בה לצרכים
השוטפים של הספריה ושל הארגון שלנו.

לא הסתפקו בזה ושלחו גם סכום מסויים לכסוי הוצאות המכס וההובלה. אכן, זוהי
חשומת לב ראויה לציון ותורתנו נחונה להם.

- - - - -

בדרך לצה"ל - (זכרונות יוסף אבידר-רוכל). לפני חודשים אחדים הופיע בהוצאת "מערכות"
ספרו של האלוף (מיל.) יוסף אבידר-רוכל "בדרך לצה"ל", זכרונות מפעולתו בהגנה, מראשיחה
ועד למיזוגה בצבא ההגנה לישראל.

הספר זכה לבקורת טובה בעיתונות ובמסיבות שנערכו לכבודו, בהן נדרש המחבר להמשיך
ולכתוב מזכרונותיו, בעיקר - למען הדור הצעיר "אשר לא ידע את יוסף", אינו מכיר את ניצני

ההתעצמות הצבאית שלנו. הספר גדוש חומר היסטורי רוטט, כתוב בשפה קלה ובהירה ונקרא בשטף. ברכה נאמנה למחבר - בן עירנו ואיחולי הצלחה.

- - - - -

ראובן נליק - יליד ווישגורודוק שעשה מספר שנים בקרמניץ והיה הקורספונדנט הקבוע של "קרעמעניצער שטימע", במקצועו - צלם, אך ברוסיה עבד כפקיד דואר. לאחר תלאות רבות הגיע לפני כחצי שנה עם אשתו, שנישאה לו תוך נדודיו במחנות. כאן קיבל דירה בקרית ים שליך חיפה, וחברינו שבחיפה קבלוהו בחמימות וסייעו לו בצעדיו הראשונים בארץ. הוא עומד להסתדר בקרוב בעבודה. שלוחה לו ברכתנו לעלייתו ואיחולים להשתרשותו בארץ.

- - - - -

ביום השנה לפטירתו של סא"ל מרדכי בר-מור, נערכה לו אזכרה בחלקה הצבאית של בית העלמין בקרית שאול, בנוכחות קהל ידידים וחברים לנשק. לאחר זה החקיים במחנה צבאי בו שירת, טקס חלוקת שתי מילגות לחלמידי חיכון מצטיינים, מהן אחת עבור סיפור על פרטיזנים יהודיים. המילגות ניתנו מתוך קרן שנוסדה ע"י חבריו ומוקירי זכרו (אף ארגונו בכללם). כמה מחבריו לנשק וידידיו הקרובים ספרו לו וציינו את תכונותיו התרומיות כמפקד וכאדם, שידע גם לתתלילדיו תינוך למופת.

- - - - -

תנחומים

לפניה טופז לבית ביסקר ובנותיה, חולון, על מות הבעל והאב חיים טופז. ליצחק גולצברג ובני ביתו, רמת-גן, על מות הרעיה והאם מרים לבית גרינברג. למר וינברג והילדים, ח"א, לזאב גליקמן ורחל כהן י-ם, ולקלרה זץ ח"א, על מות מרים וינברג לבית גליקמן.

לשיפריס יוסף ובני ביתו על מותו של בנו אליהו בתאונת דרכים. ינוחמו עם שאר אבלי ציון וירושלים ולא נוסף לדאבה עוד.

- - - - -

ברכת מזל טוב

לריבה ויצחק ביברמן, תל-אביב, להולדת נכדם הרביעי, משה, בן לנועה ויאיר שריר. ליהושע ומרים גולברג, תל-אביב, לנשואי הבת דורית עם ב"ל ראובן זילברברג. ליוסף גזקון, חיפה, לנשואי הבת טובה עב"ל יחיאל. לשפרה והרצל וישניוב, קיבוץ שריד, לנשואי בתם נירה עב"ל חמיק-נחמיה דייך. לחנה ואברהם לנדסברג, תל-אביב, לנשואי הבן צביקה עב"ל הלן בארצות הברית. לאיטה וחיים מילר, עפולה, לנשואי בתם יהודית עב"ל צביקה גלבמן. ליהודית ושלום מורדיש, קיבוץ אפק, לנשואי בתם כרמלה עב"ל שלמה קליין. לדבורה צ' מרינסקי-פסוס, חולון, לנשואי בתה שושנה עב"ל ויקטור ולהיוולד הנכד הראשון רגן, בן לצביקה.

לחנוך ורחל רוכל, קב"ל יוסף, להולדת הנכד השלישי, שגיא, בן לאמיר ואילת.

יעמדו כולם על הברכה ותרכינה השמחות בקהלנו.